

ФАНИ ПОПОВА-МУТАФОВА ДОБРОТИЦА

chitanka.info

Господарят на Карвунската земя имаше двама братя. Когато помладият, наречен Добротица, навърши осемнадесет лета, добрият и разумен княз Балик го повика при себе си, даде му кесия жълтици и рече:

— Върви виж света...

Добротица с досада облече ергенската премяна от мораво кадифе и жарава свила, без воля оседла коня си и го стегна с дванадесет колана. Когато свали високия си калпак от овча кожа и си сложи самур, украсен с дванадесет безценни камъни и пауново перо, когато видя загорелите си мишци покрити с везан плат, а яките си китки обгърнати от сърмени наръкавници, той съжали за безгрижната юност, преминала в препускания с другари, яхнали без седло буйните стада жребци из неизгледните равнини между Бялата река и Черно море.

Да останеше на него, би тръгнал да види света ей така, както си беше, затъкнал меден кавал и остро ножче в пояса си, с верния сокол на рамо и два загара пред коня.

Не биваше момък от княжеско коляно да обикаля света, без да показва достойнството на високия си род. А навсякъде щеше да погледа и знатни моми, които отдавна му тъкмеха за невеста. Надменният Балик не искаше да се унижи името им. Затова Добротица се метна на синьото кадифяно седло, бодна врания си кон, махна с ръка на домашни и другари и тръгна по дълги пътища и раздруми да навести български и чужди земи, да погостува на сродници и бащини побратими.

Минаха две пролети, минаха три. В пределите между Родопите и Вардар той се надпреварва с Югица Богдан в мятане на боздуган. Ала не хареса нито една от момите на брата му деспот Оливер. В Жеглиговската земя се надпрепускава с прославените ездачи на деспот Деян. Но по хубавица не може да види от самата деспотица Доя. Край Синьото море счупи няколко копия на латинските турнири, които наместниците на Анжуйските повелители уреждаха по западен обичай. И там не си избра нито една дама на сърцето. Латинските девойки не му бяха близки нито по говор, нито по вяра. Ходи в Хърватско, ходи в Маджарско, ходи с Иван Срацимир във Влашко да си избере невеста, роднина на жена му, та да станат баджанаци, но той предпочете да ходи на лов из горите на Карпатите, както бе предпочел

да се обзалага с братята Мърнявичи: Вълкашин, Углеш и Гойко, кой ще изпие повече люта ракия и тригодишно вино.

Но никъде волното чедо на степта не се помами по женски чарове. Сърцето му бе затворено за тях. По пазарищата той не виждаше хубавите девойки, а диреше породисти хръти и едри соколи. На седенки и по тлъки се унисаше в песните на зората, без да вижда толкова сини, черни и пъстри очи, отправени към него в няма възхита.

Видя свят.

И сърцето му потегли назад, в горещ копнеж към бащината земя, към далечния бряг на бяла Карвуния, към лозята на Дръстър и върбалака му, където наесен ловджийските му дружини дебнеха речните птици, към нощните огньове край старото Аспарухово селище, където момите белеха царица и пееха чудни песни, а момците свиреха познати напеви с медни кавали, докато пресното сирене се пържеше в маслото и разнасяше примамна мирис наоколо. Волното чедо на безгранични кръгозори намрази душните градове, с тесни улички, претъпкани с непознати люде, закопня по неизгледните ширини на своите златни равнини, осеяни с вятърни мелници, по своето синьо море, обсипано с трепкащите бели платна на гемеите.

И реши да се върне назад. Отиде в Цариград да накупи дарове за близките си. Попита за най-прочутия търговец. В полутъмното дюкянче мургав сириец разгърна пред смаяните му очи от редка поредка стока, от скъпа по-скъпа: огнен и теменужен пурпур, китайска свила, тънка като паяжина, кървавосветкащи рубини от Персия, тежки чаши от ковано злато.

Изведнъж златарят прекъсна хвалебствията си, сведе съвсем ниско плешивия си лоб, поклони се три пъти, притискайки ръце до гърди.

Добротица рязко се извърна, отмятайки с рамо късата си кадифяна наметка, за да стори път на мекия женски глас, който прозвуча край него. Свила изшумоля с благоуханен лъх. Тракнаха високите токове на сърмени чехли. Чудна светлина изпълни мрачното дюкянче. Младият момък не посмя да вдигне очи и да погледне жената в лицето. Ала този глас той го бе чувал много пъти, в песента на лютнята и в шепота на пролетния вятър. Тази висока осанка, стройна и нежна му бе позната от всичките му сънища, още от най-ранни години.

Сърцето му заби като еклива камбана. Той се одързости и помести взора си от златните чехли. Сърмен колан опасваше тънкия кръст, черни витици се спущаха до плещите ѝ, като буен лъскав поток, на шията се редяха ред след ред гerdани от ален мерджан, около челото ѝ се виеше венче от бели цветчета. Тя приказваше и се смееше, движеше се свободно, като у дома си, показваше коя стока да ѝ донесат, ровеше с пръсти из безценните камъни. Ходът ѝ бе кръшен като на млада змеица, смехът ѝ се ронеше ситен и лъскав като бисерното нанизмо, което тя люлееше на показалеца си.

Когато излизаше, тя за миг се извърна и хвърли бръз, упорит поглед към непознатия. Добротица наведе зашеметен чело, сякаш жегнат от огнен белег. След това попита с разтреперан глас:

— Коя бе тази мома?

Сириецът се окори, недоумяващ, че може да има човек на света, който да не я познава. След това се извърна на всички страни още безсилен да надвие уплахата и вълнението си. Лицето му бе жълто като дюля, гласът му глъхнещ, пресекнат. Той каза едва чуто:

— Това е Мария, дъщерята на великия мегадукс Апокавк...

И той пак се огледа изплашен наоколо.

Добротица прехапа устни.

Апокавк...

Името, което всеки произнасяше шепнешком, тръпнещ пред страшната власт и жестокия нрав на всесилния властник.

Апокавк.

Мъжът, от когото всеки трепереше, който бе напълнил затворите на Цариград с най-знатни патрици, който бе изпратил хиляди на бесилото, а на други бе заповядал да изгорят очите с врял оцет, мъжът, от когото се боеше дори и самата императрица Анна, трепереща над съдбата на невръстния си син Йоан Палеолог.

Страшна бе силата на човешката омраза. От години вече ненавистта между Алексей Апокавк и Йоан Кантакузин бе пожелала безброй кървави жертви. Равното Загоре се пълнеше с разлютени войски, кървави потоци изливаха тъмни талази в Бяло море, брат брата не познаваше, пламнал от рушителната стихия на злобата.

Откак император Андроник Палеолог бе склопил око, оставяйки невръстен наследник, жестока разпра бе зашеметила високите

сановници на държавата му в безумно стремление: кой да бъде наместникът на малолетния.

Волята на Андроник още приживе бе посочила най-чистия, най-храбривия, най-даровития между тях: Йоан Кантакузин.

Ала има ли нещо по-упорито от завистта към щастливия съперник? Пред нищо не се спря Алексей Апокавк, за да срази омразния наместник. Кинжалът, отровата, интригата и клеветата не престанаха да преследват белязания от Бога мъж, докато най-сетне той падна в немилост и пред майката на своя питомец. Дълго се бори Анна в защита на предания си служител. Ала коварно оръжие е хитро подхвърлената зла дума, изкусно метнатата интрига. Постепенно доверието между императрицата и наместника се топеше, докато най-сетне мина в открита борба. Царедворци, народ и войска се разделиха на две: едни отидоха с Кантакузин, други с Апокавк.

Настана небивал смут. И двете страни диреха приятели и съюзници. Всички се биеха против всички. Едва настанеше няколко месеца затишие и мир, нови интриги подпалваха нова бран. Българи, сърби, турци даваха помощта си ту на Цариград, ту на въстаниците. Когато тръгна на път, Добротица срещна по друмовете завръщащите се войскари на сръбския крал Стефан, разбити от турците, — съюзници на Кантакузина. В Перитор яде и пи с Момчил юнак, който току-що се бе отметнал от Кантакузина, за да мине на страната на Апокавк. А преди два дни из Цариград се бе разнесла вест, че Момчил пак е преминал на страната на Кантакузина и султан Орхана.

Младостта е самонадеяна.

Още същата вечер княз Добротица изпрати на младата хубавица китка неразцъфнали червени трандафили и един бисернобял гълъб. На шията му бе навито скъпоценното огърлие, което тя си бе харесала в дюкянчето на сириеца.

На другия ден младият българин мина под мраморния чардак на палата на мегадукса. Три пъти едно подир друго звънна дамаската му сабя по едрия калдъръм. Откъм чардака една бяла ръка хвърли червен трандафил към гърдите му. Добротица го пое във въздуха и го притисна до устните си.

На третия ден стражи на всесилния тиранин се явиха при дръзкия момък и го помолиха по-скоро да се прибере в родните си земи, защото от известно време се правило разширение из

цариградските затвори и имало достатъчно място за всеки, който си позволява повече, отколкото му се полага.

Чедото на далечната Карвунска земя не се уплаши. Ненапразно в жилите му кипеше стара, неустрашима кръв, донесена от Аспаруховите боили из горните земи. Нямаше непокорен жребец, който да се не смири под волята на желязната му десница, нямаше буря, която да го спре, когато поискаше да излезе с ладията си из надигащите се черни талази.

Добротица поиска да бъде приет от самата императрица. Анна посрещна с непроницаемо лице дълбокия поклон на българския велможа, докато умните ѝ очи се спряха с женско любопитство върху непознатия, който бе накарал най-знатната цариградска мома да каже:

— Или Добротица, или манастир.

Момъкът бе снажен и строен. Връз опърленото от морския вятър и степното слънце лице светеха две смели очи, сини като метличина. Косата му бе руса като жито, виеща се на едри къдри край ушите. Червено кадифе покриваше равните му рамене, от които лъхаше корава мъжка сила.

Българинът разправи за високия си род, за богатите си земи, за буйността на първия си младежки пламък, за красотата на своята родина, където златното море жита се люлее на широки вълни дорде очи стигат, изпъстрено с метличина и ален мак, между тихата река, високия Хем и будния Евксин.

Вдовицата на Андроник Палеолог, която още не можеше да прежали мъжа си, усети как сърцето ѝ се смекчава при вида на толкова чиста и гореща обич. Подаде тънка десница за целувка, кимна с благоволение, лека усмивка смекчи строгостта на чертите ѝ. Тя обеща да говори на всесилния Апокавк и да изпроси ръката на дъщеря му.

На другия ден началникът на императорската гвардия занесе на Добротица строгата заповед на императрицата: веднага да напусне пределите на нейната държава.

През нощта мегадукс Алексей Апокавк бе получил вест, че Кантакузин води тайни преговори с българския цар за съюз и приятелство. А Балик и братята му бяха верни васали на Иван Александър.

От ширната Карвунска земя бе заминал един весел и безгрижен момък, а сега там се бе върнал мъж с мрачно углъбен в себе си взор,

мълчалив, налютен и посърнал.

На грижовните братови въпроси не отговори нищо.

Захвърли ергенската си премяна, събра стари другари, отново запрепуска на воля из неизгледните равнини, но не намери забрава в предишните младежки забави.

Отиде послушник в един манастир край брега на Евксина. Ала не можаха да го разтушат и дългите часове на тиха молитва и съзерцание, набожните песни, мириса на тамян и трепетът на восъчните свещи.

Викаха му влъхвари. Даваха му да пие гороцвет и синя комунига. Не помогна. Запиля се с весела дружина из кръчмите на крайморските селища, пи и гуля до насита, много моми из Варна, Карвуна и Козяк се помахиха, че са успели да пленят сърцето му. Ала не би. Върна се в бащиния палат край високата скала на сребърния бряг и каза:

— Ще се запиша във войските на цар Иван Александър...

След загиването на Момчил юнак почна да се разнася славата на храбрия Добротица. Името му блесна като мълния в грохота на много битки. Къде не се мерна черният му жребец, прицел на ехидни стрели двойнострелки и дълги маждрахани. Ала нямаше юнак равен на него по бързината, с която мятеше връз себе си щита, по ловкостта, с която въртеше боздугана и го запращаше към врага. Покрит с безброй дребни рани, потънал в черни кърви, той не се дръпваше от битката, дорде не изчезнеше пред него и последният враг. Нищо не го мамеше вече. Нито звънът на парата, нито веселата песен, нито шеметът на хората и ръченицата, нито хубавата премяна. Само бойната слава опияняваше наскърбеното му сърце. В нея виждаше своя вярна любима.

За да видят храбрия войвода в редовете на своите войски, почнаха всички да съперничат как да го примамят, най-вече тия, които имаха кемери, натъпкани с жълтици, но им липсваше най-важното, за да сполучи една бран: дързост и мъжество.

Княз Добротица нямаше нужда да става наемник на чужденци. Плодната му земя пълнеше железните ковчези в бащиния дом със сухо злато и сребро.

Не свършваше безкрайната война. Не се свършваше човешката омраза и гордост. Страшни битки разораваша равната Романия. Там, където някога се прибираше златния труд на човешката ръка, сега виеха чакали и орли събираха остатъци от мърши. А господарят на Карвунската земя събираше обилни жътви, продаваше и на двете воюващи страни и трупаше богатства. Докато Тодор и Добротица се биеха в царските войски, той строеше трирема след трирема, галера след галера. По Черно море на дълж и шир плуваше мощната флота на княз Балик, най-знатния феодал на българския цар.

Веднъж в Карвуна пристигнаха петима чужденци. Богата галера ги бе довела от Цариград до белия пристан. С почит и боязън те попитаха за палата на знатния деспот Балик. Поднесоха му ценни дарове и поискаха да се видят с братята му.

Старецът отвърна кратко и надменно:

— Аз пазя морето, Тодор бди горе, там дето Дунавът люлее бистри води, а младият Добротица стои по средата.

Пратениците на императрица Анна не посмяха да продължат думата си с неразговорливия българин. И заминаха за древното селище, възникнало на мястото, където някога хан-ювиги Аспарух бе построил своя аул, там, където княз Добротица най-често обичаше да отсяда в кратка почивка, след смела бран.

С радост гърците научиха, че войводата се е прибрал за няколко дни в родното място, където имаше женени сестри. Помолиха да бъдат приети, паднаха на колене пред великия витяз, поднесоха даровете си.

— Поздрав от светлата василиса Анна, могъщия княже на равната Карвунска земя... От дълго време нашата висока господарка искаше да ти изрази голямото си възхищение от твоето юначество. Ала скърби, грижи и притеснения ѝ отвличаха дните, които тя би предпочела да отдаде в служба богу. Дойдохме да предадем молбата ѝ: искаш ли да помогнеш на императрицата, да я защитиш срещу заплахите на Кантакузин, да изгониш турците, които той докара за обща пакост в нашите предели, да подкрепиш с мъжка десница една безпомощна жена?

Като тъмна хала преминаха по равното Загоре вихрогонните конници на войводата Добротица. Яхнали своите пъргави жребци, с високи калпаци и веещи се пряпорци, българите всяваха безумен страх в сърцето на всеки враг, който дръзнеше да се мерне пред тях. А по

море приближаваше бойната флота, водена от княз Тодор, за да обсади гръцките градове по тракийското крайбрежие, завзети от Кантакузин. Гордо плющяха бакъренопламтящите платна на корабите, които се плъзгаха с невиждана бързина по гладките води, тласкани от яките ръце на добре охранените гребци.

След като освободи градовете, Добротица отиде в Цариград начело на славната си войска. Посрещнаха го като освободител. По чардаци и прозорци намятаха килими, пътя му обсипаха с цветя. Пред вратата на Свещения дворец го поздрави патриархът, заобиколен от най-знатните велможи на империята. Началникът на гвардията го поведе из обширни зали, с мраморен под и стени от златна мозайка, с врати от сребро и слонова кост. Пред покоите на императрицата го чакаше първата горнична, тъй както преди толкова години.

Добротица въздъхна и тръгна подир зости Ирина, която безшумно вървеше напред, през многобройните ротонди, триклиниуми, приемни, застинали в хладния блясък на несметни богатства. Най-сетне го въведе в обширна зала, украсена с кристал, зелен мрамор и сребро, с водоскок по средата. Дълго той чака, неспокойно разхождащ се от стена до стена, докато забеляза, че една малка врата се отвори и остана така, незакрита от кадифяната завеса, която невидима ръка бързо дръпна настрана.

Неволно тръгна към вратата. Застана на прага. Погледна навътре.

Пред позлатен иконостас стоеше коленичила една жена, вгълбена в молитва. Тя често издигаше лицето си нагоре със затворени клепачи, изпросвайки Божието благоволение, кръстеше се и отново свеждаше ниско чело до земята. Тежките години бяха оставили следи по лицето на императрицата, тъй рано застаряла от неизброими грижи. Когато чу стъпки да спират близо до нея, тя се прекръсти за последен път, полека стана, обърна се и се усмихна. След това, без да каже нито дума, плесна с ръце и зачака. На прага се появи стройната осанка на Апокавковата дъщеря. Все тъй мълчаливо Анна улови десницата на Мария и я сложи в ръката на княза.

— И тя ти остана вярна през тия дълги години...

След смъртта на стария Балик, сродник на Тертеровия род, деспот на Карвунската земя стана брат му Добротица. Все по-

нашироко почна да се разнася мълвата за неговото мъжество, за могъщата му власт, за приказните му богатства. Още половин век той живя сред паметни борби.

Деспотът изпрати кораби край Трапезунд, за да подкрепи Михаил Палеолог срещу Андроник Комнин. Прие побегналия комендант на остров Тенедос — венецианеца Джовани Муоццо — и му даде помощ срещу генуезците. Амедей Савойски, наречен Зеленият граф, премери сили с господаря на Евксина. Но не можа да отнеме Варна, която бе обсадил, а накрай оставил владение на българите, заедно с много пленени латински рицари. А когато Людовик д'Анжу, крал на унгарците, беше нападнал и взел в плен Срацимир Бдински, страшната заплаха откъм Добротица, който владееше морския път, го направи по-примирителен и той трябваше да върне пленника и земите му.

Мощен господар на Черно море, той се сближи с републиките на Генуа и Венеция и ги използва в последните борби на българите за сломяване на османската мощ.

Името му остана паметно.

Признателният народ нарече белия крайморски град на името на мъдрия му брат Балик — Балчик.

Старият Аспарухов аул, любимото селище на Добротица — заедно с цялата негова земя — получи името на славния си повелител.

Добруджа.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.